

Advies Raad van State inzake het voorstel van wet tot wijziging van de Kieswet (elektronische openbaarmaking processen-verbaal)

Nader Rapport

4 september 2018

2018-0000729727

Directie Constitutionele Zaken en Wetgeving

Aan de Koning

Nader rapport inzake het voorstel van wet tot wijziging van de Kieswet (elektronische openbaarmaking processen-verbaal)

Blijkens de mededeling van de Directeur van Uw kabinet van 6 juni 2018, no. 2018000989, machtigde Uwe Majesteit de Afdeling advisering van de Raad van State (hierna: de Afdeling) haar advies inzake het voorstel van wet tot wijziging van de Kieswet houdende maatregelen tot elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en van de opgaven van de burgemeesters van de aantallen in de gemeenten uitgebrachte stemmen rechtstreeks aan mij te doen toekomen. Dit advies, gedateerd 19 juli 2018, nr. W04.18.0131/I, bied ik U hierbij aan.

1. De regering deelt het standpunt van de Afdeling dat het wenselijk is om de door digitale hulpmiddelen gegenereerde uitslaggegevens (inclusief de ingevoerde gegevens per stemlokaal) openbaar te maken, zodat die gegevens eenvoudiger raadpleegbaar en doorzoekbaar zijn. Echter, ingeval van een wettelijke verplichting tot openbaarmaking van die digitale uitslaggegevens acht het kabinet het noodzakelijk nadere regels te stellen over onder meer de eisen waaraan de openbaarmaking moet voldoen. Die nadere regels moeten waarborgen dat de gepubliceerde elektronisch gegenereerde uitslaggegevens daadwerkelijk afkomstig zijn van de gemeente (zo moet de gemeente het bestand met digitale uitslaggegevens voorzien van een elektronische handtekening) en – na publicatie – niet kunnen worden veranderd. Nu dergelijke regelgeving niet tijdig vóór de verkiezingen in 2019 kan worden ingevoerd, wordt in dit wetsvoorstel voorgesteld de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester op de gemeentelijke website te publiceren. Dit wetsvoorstel moet met het oog op de verkiezingen in 2019 worden gezien als een eerste stap tot het vergroten van de transparantie in het verkiezingsproces en een betere controleerbaarheid van de verkiezingsuitslagen ten opzichte van de huidige situatie, waarbij een afschrift van de genoemde documenten uitsluitend ter inzage ligt op het gemeentehuis. De grondslag voor de openbaarmaking van de digitale uitslaggegevens zal worden voorgesteld in het wetsvoorstel strekkende tot aanpassing van de procedure voor de vaststelling van de verkiezingsuitslag, dat in voorbereiding is. Voormelde afweging is verwerkt in de memorie van toelichting.
2. Zoals betoogd in de memorie van toelichting, meent de regering dat het recht op bescherming van persoonsgegevens zich verzet tegen de elektronische openbaarmaking van de ondertekening van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeester. Daarbij is in aanmerking genomen dat de elektronische openbaarmaking van handtekeningen – mede gelet op het grote bereik van de publicatie op het internet – de kans op oneigenlijk gebruik van dit persoonsgegeven vergoot. Van belang is evenwel dat, zoals de Afdeling terecht opmerkt, de authenticiteit van die stukken nog altijd kan worden gecontroleerd. Om die reden wordt thans voorgesteld vast te houden aan het huidige voorschrift in de Kieswet dat afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester integraal en dus inclusief de ondertekening ter inzage worden gelegd op het gemeentehuis. Langs die weg kunnen geïnteresseerden zich vergewissen van de authenticiteit van de elektronisch openbaar gemaakte stukken. Gelet op het algemeen belang dat is gediend met controleerbaarheid van de authenticiteit van voormelde stukken is een eventuele inbreuk op het recht op bescherming van persoonsgegevens van betrokkenen als gevolg van de terinzagelegging gerechtvaardigd. Daarbij wordt in aanmerking genomen dat de openbaarmaking via terinzagelegging een beperkter bereik kent en bij de inzage in de stukken het maken van (foto-)kopieën niet is toegestaan. Ook wat betreft de processen-verbaal van het hoofdstembureau en het centraal stembureau die ingevolge de Kieswet reeds elektronisch openbaar worden gemaakt, wordt voorgesteld de ondertekening van die stukken niet openbaar te maken. De originele processen-verbaal van het hoofdstembureau en het centraal stembureau worden op de

openbare zitting van het desbetreffende orgaan getekend en zijn integraal op diezelfde zitting door eenieder in te zien.

Het wetsvoorstel en de memorie van toelichting zijn op dit punt aangepast.

3. De regering volgt de Vereniging van Nederlandse Gemeenten niet in het standpunt dat het elektronisch openbaar maken van de processen-verbaal van de stembureaus een flinke extra belasting in tijd en menskracht oplevert voor gemeenten. Gemeenten dienen ingevolge de Kieswet reeds een afschrift te maken van de processen-verbaal van de stembureaus voor de terinzagelegging op het gemeentehuis. Met de huidige kopieerapparatuur (waarbij de processen-verbaal eerst kunnen worden gescand en vervolgens kunnen worden geprint) leidt het maken van een scan (een afschrift) en het uploaden op het internet van diezelfde processen-verbaal tot een beperkte toename van werkzaamheden, die bovendien kunnen worden uitgevoerd binnen de huidige termijn van acht dagen tussen dag van stemming en de toelating van de gekozen leden. Volledigheidshalve wordt erop gewezen dat met het scannen van de processen-verbaal kan worden aangevangen zodra de processen-verbaal van de verschillende stembureaus zijn ontvangen en deze werkzaamheden kunnen worden voortgezet gedurende het totaliseren van de stemaantallen door de burgemeester dat veelal in een werkdag (de dag na de stemming) plaatsvindt. Ten slotte blijkt uit navraag bij een commercieel bedrijf dat de kosten van het scannen en online plaatsen van 25 processen-verbaal (het gemiddeld aantal stembureaus per gemeente) van 40 pagina's minder dan € 150,- bedragen. De regering meent dan ook dat de financiële gevolgen van deze extra werkzaamheden zeer beperkt zullen zijn en dat om die reden een verhoging van de huidige vergoeding voor het organiseren van verkiezingen niet aan de orde is. De memorie van toelichting is op dit punt aangevuld.
4. Van de gelegenheid is gebruik gemaakt om de memorie van toelichting op enkele redactionele punten te wijzigen en om deze te actualiseren naar aanleiding van de brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer van 15 juni jl.¹
5. Tot slot is van de gelegenheid gebruik gemaakt om het wetsvoorstel aan te vullen met twee wijzigingen van de Kieswet die verband houden met de verkiezing van de leden van de kiescolleges. Allereerst wordt een foutieve verwijzing gecorrigeerd. Daarnaast wordt een omissie hersteld. Om als kandidaat met voorkeurstemmen te worden gekozen moet ten minste 25% van de kiesdeler worden gehaald. Dit geldt onder meer voor provinciale statenverkiezingen. Bij gemeenteraadsverkiezingen waarbij negentien of minder zetels te verdelen zijn – derhalve in relatief kleine gemeenten (met minder dan 20.000 inwoners) – alsmede bij eilandsraadsverkiezingen² geldt hierop een uitzondering en moet ten minste 50% van de kiesdeler worden gehaald. Deze uitzondering bestaat om een drempel op te werpen tegen kandidaten die in een kleine gemeente en in de openbare lichamen met betrekkelijk weinig inspanning door middel van voorkeurstemmen in de raad kunnen worden gekozen. Hierdoor wordt de lijstvolgorde (te) makkelijk doorbroken.³ Aangezien ervoor is gekozen om wat betreft het aantal leden van het kiescollege aan te sluiten bij het aantal leden van de eilandsraad verband houdend met het aantal inwoners van de openbare lichamen, dient het criterium om met voorkeurstemmen te worden gekozen, eveneens aan te sluiten bij die voor de eilandsraadsverkiezingen. Dit is per abuis niet geregeld in de wet van 14 februari 2018. In dit wetsvoorstel wordt voor de kiescollegeverkiezingen daarom alsnog geregeld dat een kandidaat met voorkeurstemmen wordt gekozen indien deze ten minste 50% van de kiesdeler heeft gehaald.

Ik moge U verzoeken het hierbij gevoegde gewijzigde voorstel van wet en de gewijzigde memorie van toelichting aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zenden.

*De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
K.H. Ollongren.*

¹ Kamerstukken II 2017/18, 31 142, nr. 83.

² Artikel Ya 13 in samenhang met artikel P 15, tweede lid, van de Kieswet.

³ Kamerstukken II 2012/13, 33 719, nr. 3, blz. 28.

Advies Raad van State

No. W04.18.0131/I
's-Gravenhage, 19 juli 2018

Aan de Koning

Bij Kabinetsmissive van 6 juni 2018, no.2018000989, heeft Uwe Majesteit, op voordracht van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, bij de Afdeling advisering van de Raad van State ter overweging aanhangig gemaakt het voorstel van wet tot wijziging van de Kieswet houdende maatregelen tot elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en van de opgaven van de burgemeesters van de aantallen in de gemeenten uitgebrachte stemmen, met memorie van toelichting.

Het wetsvoorstel regelt de wijze waarop de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters met stemtotalen van de gemeenten, op de gemeentelijke website openbaar worden gemaakt.

De Afdeling advisering van de Raad van State adviseert het voorstel aan de Tweede Kamer te zenden, maar acht een dragende motivering of aanpassing van het voorstel aangewezen met betrekking tot de publicatie van de stemtotalen van de stembureaus en het openbaar maken van de handtekeningen.

1. Toegankelijkheid stemtotalen van de stembureaus

De motie-Bosma c.s. die ten grondslag ligt aan het wetsvoorstel beoogt het openbaar maken van alle processen-verbaal en alle bijbehorende elektronische bestanden.¹ In het wetsvoorstel wordt dit uitgelegd als het openbaar maken van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeester met stemtotalen van de gemeente. Het digitaal beschikbaar stellen van de processen-verbaal zal geschieden door deze in te scannen.

De Afdeling onderkent het belang van het algemeen toegankelijk maken van de processen-verbaal en de stemtotalen van de gemeente. Zoals de toelichting vermeldt kan dit ervoor zorgen dat de totstandkoming van de uitslag van een verkiezing transparanter en beter controleerbaar wordt. De Afdeling wijst echter op het volgende. Als uitsluitend de stemtotalen per gemeente in een digitaal bestand beschikbaar worden gemaakt, is het de vraag of dit kan bijdragen aan de controleerbaarheid van de uitslag van een gemeente. Een inwoner van een gemeente met een groot aantal stembureaus zal in dat geval alle ingescande processen-verbaal moeten openen en de hierin opgenomen aantallen stemmen per partij en kandidaat zelf moeten verwerken om deze controle te kunnen uitvoeren. Het lijkt daarom wenselijk om daarnaast voor te schrijven dat de bestanden met de door digitale hulpmiddelen gegenereerde uitslaggegevens inclusief de ingevoerde gegevens, per stemlokaal digitaal openbaar worden gemaakt. Uit de consultatiereacties van de Kiesraad en de VNG over het wetsvoorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag² valt af te leiden dat dit de bedoeling is.³ De toelichting bij het voorliggend voorstel noemt deze verplichting echter niet expliciet. Uit artikel N 11 van de Kieswet, dat ziet op de gegevens die moeten worden opgenomen in de opgaaf van de burgemeester met de stemtotalen volgt ook niet dat deze uitslaggegevens op het niveau van stembureaus moet bevatten. De Afdeling wijst in dit verband ten slotte op de circulaire over de gemeenteraadsverkiezingen en raadgevend referendum 21 maart 2018, waarin de Minister van BZK gemeenten aanraadt om een overzicht op de gemeentelijke website te publiceren van de uitslagen op stembureau- en/of kandidaatsniveau, omdat er veel kiezers zijn die daar belangstelling voor hebben.⁴

De Afdeling adviseert in de toelichting expliciet aan te geven dat de digitale openbaarmaking van de opgaaf van de burgemeester met de stemtotalen van de gemeente ook alle aantallen per stembureau bevat en zo nodig het voorstel aan te passen.

2. Openbaar maken handtekeningen

Het voorstel regelt dat de ondertekening van de processen-verbaal niet openbaar gemaakt wordt in verband met de bescherming van de persoonsgegevens van de leden van de stembureaus en de

¹ Kamerstukken II 2017/18, 34 755-VII, nr. 61.

² Het voorliggende voorstel is uit genoemd wetsvoorstel gelicht en eerder in procedure gebracht, met het oog op de Provinciale Statenverkiezingen in 2019.

³ Advies van de Kiesraad van 1 februari 2018, blz. 9–10 en advies van de VNG van 30 januari 2018, blz. 5.

⁴ Circulaire gemeenteraadsverkiezingen en raadgevend referendum 21 maart 2018, van 18 december 2017, blz. 5.

burgemeester.⁵ De Afdeling acht het in verband met de bescherming van de persoonsgegevens inderdaad aangewezen dat de handtekeningen niet openbaar gemaakt worden. Zonder deze handtekeningen is het echter, zoals de regering eerder ook overwoog,⁶ niet kenbaar dat het om het authentieke documenten gaat. Daarom zal op een andere wijze de authenticiteit van de ingescande processen verbaal moeten worden aangetoond. In het voorstel wordt hiervoor geen voorziening getroffen. Ook de toelichting gaat niet in op de vraag op welke wijze kenbaar gemaakt kan worden dat het gaat om een authentiek document indien de handtekeningen niet openbaar worden gemaakt.

De Afdeling adviseert in de toelichting op het bovenstaande in te gaan en zo nodig het voorstel aan te passen.

3. Consultatie

Het voorliggend voorstel maakte onderdeel uit van het voorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag, maar is daar uitgelicht. De toelichting vermeldt dat geen afzonderlijke consultatie over het voorstel heeft plaatsgevonden, omdat de Kiesraad en de VNG reeds een reactie hadden uitgebracht over het voorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag en zij zich kunnen vinden in elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal. De toelichting wijst in dit verband wel op de door deze organisaties uitgesproken wens om fouten te kunnen herstellen. Hiervoor zal blijkens de toelichting een apart voorstel worden ingediend.

De Afdeling wijst erop dat de VNG in de reactie op het voorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag de uitvoerbaarheid van de verplichting om de processen-verbaal elektronisch openbaar te maken uitdrukkelijk koppelt aan de verlenging van de periode tussen stemming en aftreden van de zittende leden van het gekozen orgaan.⁷ Ook dit onderwerp zal blijkens de toelichting worden meegenomen in het te verwachten voorstel. Dit betekent wel dat, indien het voorliggend voorstel zoals beoogd voor de Provinciale Statenverkiezingen van 2019 in werking treedt, en het andere voorstel op dat moment nog in procedure is, de gemeenten de elektronische openbaarmaking zullen moeten uitvoeren in de nu voorgeschreven korte termijn tussen stemming en aftreden. De toelichting gaat niet in op de vraag of dit, mede in het licht van de opmerking van de VNG hierover, uitvoerbaar zal zijn.

Daarnaast wijst de VNG in de consultatiereactie op het voorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag op het feit dat het scannen van de processen verbaal nog altijd wel een flinke extra belasting (in tijd en menskracht) oplevert voor gemeenten. Ook hebben deze extra taken financiële effecten voor gemeenten.⁸ Hierover vermeldt de toelichting uitsluitend dat de regering meent dat de financiële gevolgen van deze extra werkzaamheden zeer beperkt zullen zijn. Hierbij wordt niet ingegaan op de vraag waar deze veronderstelling op berust en hoe deze zich verhoudt tot de opmerking van de VNG hierover.

De Afdeling adviseert in de toelichting op deze punten in te gaan.

De Afdeling advisering van de Raad van State geeft U in overweging het voorstel van wet te zenden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, nadat met het vorenstaande rekening zal zijn gehouden.

*De vice-president van de Raad van State,
J.P.H. Donner.*

⁵ Toelichting, paragraaf 3.1.

⁶ Kamerstukken II 2011/12, 33 268, nr. 3, blz. 4.

⁷ Advies van de VNG van 30 januari 2018, blz. 6.

⁸ Advies van de VNG van 30 januari 2018, blz. 6.

Tekst zoals toegezonden aan de Raad van State: Wijziging van de Kieswet houdende maatregelen tot elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en van de opgaven van de burgemeesters van de aantallen in de gemeenten uitgebrachte stemmen

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Allen die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters van de aantallen in de gemeenten uitgebrachte stemmen op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar te maken teneinde de procedure van de vaststelling van de uitslag van een verkiezing van een vertegenwoordigend orgaan transparanter te maken;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL I

De Kieswet wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel N 12 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het eerste lid vervalt de tweede zin.
2. Onder vernummering van het tweede tot en met vierde lid tot derde tot en met vijfde lid, wordt een lid ingevoegd, luidende:
 2. De burgemeester maakt de stukken, bedoeld in het eerste lid, onverwijld op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar. Daarnaast legt hij een afschrift van de stukken onverwijld voor een ieder ter inzage op het gemeentehuis totdat over de toelating van de gekozenen is beslist. Bij de elektronische openbaarmaking en de terinzagelegging wordt de ondertekening van de stukken niet openbaar gemaakt.

B

Aan de artikelen O 4, eerste lid, P 23 en U 16, tweede lid, wordt telkens een zin toegevoegd, luidende:

De ondertekening van het proces-verbaal wordt niet openbaar gemaakt.

C

Artikel T 11 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het derde lid vervalt de tweede zin.
2. Onder vernummering van het vierde lid tot vijfde lid wordt een lid ingevoegd, luidende:
 4. De voorzitter van het centraal stembureau maakt de processen-verbaal onverwijld op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar. Daarnaast legt deze een afschrift van de processen-verbaal onverwijld voor een ieder ter inzage bij het centraal stembureau totdat over de toelating van de gekozenen is beslist. Bij de elektronische openbaarmaking en de terinzagelegging wordt de ondertekening van de processen-verbaal niet openbaar gemaakt.

D

In artikel Y 22b wordt 'De artikelen N 12, eerste lid, tweede zin, en O 4, eerste lid' vervangen door 'De artikelen N 12, tweede lid en O 4, eerste lid'.

ARTIKEL II

Deze wet treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

MEMORIE VAN TOELICHTING

Algemeen deel

1. Inleiding

Dit wetsvoorstel regelt dat de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters met stemtotalen van de gemeente (hierna: opgaven van de burgemeesters) op een algemeen toegankelijke wijze openbaar worden gemaakt op de gemeentelijke website. Die openbaarmaking vindt plaats onverwijld nadat de burgemeester de stemtotalen van de gemeente heeft vastgesteld. De openbaarmaking geldt voor elke verkiezing als bedoeld in de Kieswet. Ook voor Eerste Kamerverkiezingen wordt geregeld dat de processen-verbaal van de stembureaus van de stemming van de staten en de kiescolleges elektronisch openbaar worden gemaakt.

Directe aanleiding voor dit wetsvoorstel is de met algemene stemmen door de Tweede Kamer aangenomen motie-Bosma c.s.¹, waarin de regering werd verzocht 'om in verband met de komende gemeenteraadsverkiezingen in gesprek te gaan met de gemeenten om te zorgen dat alle processen-verbaal en alle bijbehorende elektronische bestanden actief openbaar worden gemaakt'. Met actieve openbaarmaking wordt – zo begrijpt de regering – bedoeld dat de processen-verbaal van de stembureaus op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar worden gemaakt. De huidige Kieswet voorziet hier niet in. Daarin is thans bepaald dat de genoemde documenten uitsluitend ter inzage liggen op het gemeentehuis totdat over de toelating van de gekozenen is beslist, en dat deze na drie maanden worden vernietigd. Zoals hierna wordt toegelicht, is dit niet goed voor het vertrouwen in de verkiezingsuitslag. Nu de huidige Kieswet elektronische openbaarmaking niet regelt, is voor uitvoering van de motie een wijziging van de Kieswet nodig. Dit wetsvoorstel voorziet hierin. De regering hecht aan een spoedige inwerkingtreding, zodat bij alle verkiezingen die in 2019 plaatsvinden (de gecombineerde verkiezingen voor provinciale staten en waterschappen en de gecombineerde verkiezingen voor de eilandsraad en de kiescolleges voor de Eerste Kamer, de Europees Parlementsverkiezingen en de Eerste Kamerverkiezingen) openbaarmaking van de genoemde documenten wettelijk is voorgeschreven.

Achtergrond van de motie-Bosma c.s. was het feit dat voorafgaande aan de gemeenteraadsverkiezingen en het raadgevend referendum van 21 maart 2018 opnieuw discussie ontstond over kwetsbaarheden in de programmatuur die in veel gemeenten wordt gebruikt bij de uitslagberekening.² Ook voorafgaande aan de Tweede Kamerverkiezing van 15 maart 2017 was daarover al discussie.³ Het is niet goed voor het vertrouwen van burgers in de verkiezingsuitslag als de programmatuur die wordt gebruikt bij de berekening van de uitslag onder vuur ligt, terwijl anderzijds de processen-verbaal van de stembureaus uitsluitend gedurende korte tijd ter inzage liggen op de gemeentehuizen, en vervolgens na drie maanden worden vernietigd. Elektronische openbaarmaking van deze documenten op een algemeen toegankelijke wijze zorgt ervoor dat de totstandkoming van de uitslag van een verkiezing transparanter en beter controleerbaar wordt.

Dat deze documenten openbaar moeten worden gemaakt op internet, was ook een van de belangrijkste bevindingen van de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezing van 15 maart 2017.⁴ Naar aanleiding van de evaluatie is bovendien geconcludeerd dat op meer onderdelen aanpassing van de Kieswet gewenst is. Zo moet er een bevoegdheid komen om op gemeentelijk niveau fouten in de processen-verbaal van de stembureaus te herstellen. Ook moet het tijdpad tussen de dag van de stemming en de dag van de eerste samenkomst van het nieuwe vertegenwoordigend orgaan worden uitgebreid van de huidige acht naar dertien dagen, zodat alle actoren in het proces van uitslagvaststelling voldoende tijd hebben voor hun controlerende en corrigerende taken. Verder is aanpassing nodig van de bepalingen in de Kieswet en de onderliggende regelgeving over de eisen die worden gesteld aan het gebruik van digitale (hulp)middelen in het verkiezingsproces.⁵

Eind 2017 heb ik een (ontwerp)wetsvoorstel in consultatie gebracht,⁶ waarin bovengenoemde aanpassingen zijn opgenomen. De regering streeft ernaar dat wetsvoorstel komend najaar bij de Tweede Kamer in te dienen. Er moet echter rekening mee worden gehouden dat dat wetsvoorstel niet tijdig vóór de genoemde verkiezingen van maart 2019 in werking kan treden. Het voorstel heeft namelijk grote gevolgen voor gemeenten en openbare lichamen, omdat het de procedure van de

¹ Kamerstukken II 2017/18, 34 775-VII, nr. 61.

² Zie bijvoorbeeld Kamerstukken II 2017/18, 31 142, nr. 81 en Kamerstukken II 2017/18, 34 775-VII, nr. 66.

³ Zie bijvoorbeeld Kamerstukken II 2016/17, 31 142, nrs. 56 en 57 en 26 643, nr. 449.

⁴ Zie Kamerstukken II 2016/17, 31 142, nr. 71.

⁵ Zie Kamerstukken II 2016/17, 31 142, nr. 62, blz. 5 e.v.

⁶ Geconsulteerd zijn de Kiesraad, de VNG, de Nederlandse Vereniging van Burgerzaken (NVVB) en de drie openbare lichamen; tevens heeft een internetconsultatie plaatsgevonden.

vaststelling van de uitslag van een verkiezing op belangrijke onderdelen wijzigt. Het is van belang dat gemeenten en openbare lichamen voldoende gelegenheid krijgen om zich voor te bereiden op die wijzigingen.

Dat ligt anders voor elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters. Die houdt voor betrokkenen (met name de gemeenten en openbare lichamen) een zeer geringe uitbreiding van de werklust in. Omdat de regering, zoals opgemerkt, eraan hecht dat deze openbaarmaking wettelijk is geregeld vóór de verkiezingen die in 2019 plaatsvinden, heeft zij besloten dit onderdeel uit het eerdergenoemde wetsvoorstel te lichten, en nu in een separaat wetsvoorstel te regelen. Dit wetsvoorstel ziet dus uitsluitend op elektronische openbaarmaking op het internet van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters.

2. De hoofdlijnen van het voorstel

Sinds 2013 schrijft de wet voor dat afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester ter inzage worden gelegd op het gemeentehuis (artikel N 12, eerste lid, van de Kieswet).⁷ De regering heeft eerder voorgesteld om deze documenten na elke verkiezing openbaar te maken, maar de Kiesraad en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) waren daar toen geen voorstander van.⁸ Zij voerden onder meer aan dat terinzagelegging voldoende transparantie biedt en makkelijker is te realiseren. De VNG wees bovendien op het risico dat de processen-verbaal soms slecht leesbaar zijn of fouten bevatten. De regering heeft daarom destijds gekozen voor terinzagelegging tot aan het moment dat over de toelating van de gekozenen is beslist.

Thans meent de regering echter dat een toegankelijker vorm van openbaarmaking op zijn plaats is. Het wetsvoorstel regelt dat de burgemeester, meteen na vaststelling van de stemtotaal van de gemeente, de processen-verbaal van de stembureaus en zijn opgave met stemtotaal van de gemeente scant en op algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar maakt. Zo kan iedere belangstellende kennisnemen van de processen-verbaal, en nagaan hoe de verkiezingsuitslag tot stand is gekomen. De huidige bepaling dat een afschrift van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave met stemtotaal van de gemeente op het gemeentehuis ter inzage moet worden gelegd totdat over de toelating van de gekozenen is beslist (artikel N 12, eerste lid, van de Kieswet), blijft in stand. Zo kan iedereen die dat wil, controleren of de digitaal openbaar gemaakte documenten overeenkomen met de ter inzage gelegde stukken. Ook kunnen de documenten langs deze weg worden ingezien door personen die geen toegang hebben tot het internet, of digitaal minder vaardig zijn.

De regering vindt dat voor elke verkiezing de procedure van uitslagvaststelling zo transparant mogelijk moet zijn, en stelt daarom voor ook de processen-verbaal van de stembureaus voor de Eerste Kamerverkiezing elektronisch openbaar te maken. Het gaat hier om de processen-verbaal van de stemming door de provinciale staten, alsmede de kiescolleges op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De voorzitter van het centraal stembureau (de Kiesraad) is verantwoordelijk voor de elektronische openbaarmaking, evenals deze nu ook al verantwoordelijk is voor terinzagelegging van de afschriften van de processen-verbaal van de stembureaus.

Ten slotte wordt, met het oog op het recht op bescherming van persoonsgegevens, geregeld dat bij de elektronische openbaarmaking en de terinzagelegging van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters de ondertekening van de stukken (de handtekeningen van de stembureauleden en de burgemeesters) niet openbaar wordt gemaakt. Verwezen wordt naar paragraaf 3.1 van deze toelichting.

De Kiesraad en de VNG kunnen zich nu vinden in elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeesters, zo blijkt uit hun adviezen over het (ontwerp)wetsvoorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag dat ik eind 2017 in consultatie heb gebracht.⁹ Wel geldt dat dat wetsvoorstel openbaarmaking koppelt aan het herstel van eventuele fouten in de processen-verbaal van de stembureaus. Voor herstel van die fouten is nadere regelgeving nodig. Zo moet er een orgaan in het leven worden geroepen (het gemeentelijk stembureau) dat de processen-verbaal moet controleren en daarin voorkomende fouten moet corrigeren. Er zijn regels nodig over onder meer de inrichting, samenstelling en werkwijze van dit gemeentelijk stembureau. Het eerder vermelde wetsvoorstel beoogt daarin te voorzien. Zoals opgemerkt, streeft de regering ernaar dat wetsvoorstel dit najaar in te dienen bij de Tweede Kamer. Zolang dat wetsvoorstel niet in werking is getreden, moet er dus rekening mee worden gehouden dat de openbaar gemaakte processen-verbaal

⁷ Wet van 3 juli 2013, Stb. 2013, 289; Kamerstukken II 2011/12, 33 268, nr. 3, blz. 3, 4.

⁸ Zie Kamerstukken II 2011/12, 33 268, nr. 3, blz. 4, blg. 168838 en blg. 168840.

⁹ De adviezen van de Kiesraad en de VNG zijn te vinden op www.kiesraad.nl onderscheidenlijk www.vng.nl, en zullen bij indiening van het wetsvoorstel tevens aan de Tweede Kamer worden gestuurd.

van de stembureaus fouten en verschrijvingen kunnen bevatten die niet voorafgaand aan de openbaarmaking kunnen worden hersteld. De regering vindt echter dat dit nadeel niet opweegt tegen het voordeel van digitale openbaarmaking van de processen-verbaal. Het komt de transparantie en de controleerbaarheid van het proces van uitslagvaststelling ten goede als iedereen die dat wil (via internet en dus zonder dat daarvoor – tijdens openingstijden – een gang naar het gemeentehuis nodig is), kan nagaan hoe de stemming en het tellen van de stemmen op de stembureaus is verlopen en hoe de uitslagberekening tot stand is gekomen. Kiezers kunnen fouten melden tijdens de openbare zitting van het centraal stembureau tot vaststelling van de uitslag. Het centraal stembureau kan, bij een ernstig vermoeden dat een of meer stembureaus zodanige fouten hebben gemaakt dat die van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling, tot een hertelling besluiten van de stemmen die in een of meer stembureaus zijn uitgebracht (artikel P 21, eerste lid, van de Kieswet). Ook het vertegenwoordigend orgaan, dat de geldigheid van de stemming beoordeelt, kan besluiten tot een hertelling (artikel V 4, vierde lid, van de Kieswet) of een herstemming (artikel V 6 van de Kieswet).

De huidige Kieswet regelt dat de processen-verbaal worden vernietigd, drie maanden nadat er over de toelating van de gekozenen is beslist. Achtergrond daarvan is onder meer dat daarmee wordt voorkomen dat er achteraf (nadat de verkiezingsuitslag onherroepelijk is geworden) nog discussie ontstaat over de juistheid van de uitslag, bijvoorbeeld vanwege telfouten die niet eerder aan het licht zijn gekomen.¹⁰ Er zou kunnen worden betoogd dat publicatie op internet daarmee in strijd is, omdat alle uitslaggegevens dan in beginsel beschikbaar blijven. Er is dus een risico dat er ná de definitieve vaststelling van de uitslag nog fouten aan het licht komen; niet is daarbij uit te sluiten dat die fouten ook van invloed zijn op de zetelverdeling of zeteltoewijzing. De regering vindt echter dat ook dit nadeel niet opweegt tegen het hiervóór genoemde voordeel van digitale openbaarmaking en de daarmee samenhangende transparantie en controleerbaarheid van het proces van uitslagvaststelling. Hoe dan ook zal, net als nu, in alle gevallen moeten worden geaccepteerd dat eventuele fouten die aan het licht komen ná het onherroepelijk worden van de uitslag van de verkiezing, niet meer kunnen leiden tot een andere uitkomst.

De digitale openbaarmaking vindt plaats op de gemeentelijke website, op een algemeen toegankelijke wijze. Gemeenten moeten dus zorgen dat de documenten eenvoudig te raadplegen zijn. De regering wil aanvullend regelen dat gemeenten de processen-verbaal en de opgaven met stemtotalen tevens publiceren op een centrale website. Belangstellenden die de processen-verbaal van meerdere gemeenten willen inzien, kunnen dan op die centrale website terecht, en hoeven niet de afzonderlijke websites van alle gemeenten te bezoeken. Onderhavig wetsvoorstel voorziet daarin echter niet, omdat er – bij of krachtens algemene maatregel van bestuur – aanvullende regelgeving nodig is voor onder meer het beheer en de beveiliging van deze website. De regering zal daartoe voorstellen doen in het eerdergenoemde wetsvoorstel aanpassing procedure vaststelling verkiezingsuitslag, dat naar verwachting komend najaar zal worden ingediend bij de Tweede Kamer. De processen-verbaal van de stembureaus voor de Eerste Kamerverkiezingen worden op het internet geplaatst door de voorzitter van het centraal stembureau.

3. Verhouding tot hoger recht en nationale wetgeving

3.1 Het recht op bescherming van persoonsgegevens

Met de elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeester vindt verwerking van persoonsgegevens plaats. Zo worden in de processen-verbaal immers persoonsgegevens van kandidaten vermeld, alsmede van de leden van stembureaus, die ingevolge voorliggend wetsvoorstel elektronisch openbaar worden.

De vraag rijst of het algemeen belang dat is gediend met de elektronische openbaarmaking van het gehele proces-verbaal, waaronder voormelde gegevens, zwaarder weegt dan het belang van betrokkenen op het recht op bescherming van hun persoonsgegevens en derhalve of de publicatie van deze gegevens op het internet verenigbaar is met het recht op bescherming van persoonsgegevens, zoals neergelegd in artikel 8, eerste lid, van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, artikel 17, eerste lid, van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en artikel 8, eerste lid, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Hoewel ingevolge de huidige Kieswet reeds sprake is van verschillende vormen van openbaarmaking van processen-verbaal in het verkiezingsproces, is voormelde belangenafweging in het kader van onderhavig wetsvoorstel in het bijzonder van belang, omdat hierbij sprake is van openbaarmaking van grotere aantallen persoonsgegevens (bijvoorbeeld van alle stembureauleden) en het bereik van de openbaarmaking (door middel van publicatie op het internet) groter is. Daarbij wordt in aanmerking genomen dat de VNG zich op het standpunt stelt dat namen en handtekeningen van

¹⁰ Zie Kamerstukken II 2011/12, 33 268, nr. 3, blz. 4.

stembureauleden of burgers niet openbaar mogen worden gemaakt, mede omdat de combinatie van die gegevens tot identiteitsfraude kan leiden.¹¹

Het belang van elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal, waaronder de namen van de kandidaten en de namen van stembureauleden, is noodzakelijk vanwege een belangrijke doelstelling van algemeen belang van de lidstaat dat is gelegen in een goed verloop van het verkiezingsproces, dat een essentieel element vormt van onze democratische samenleving. Immers, om het goede verloop van het verkiezingsproces te bewaken en daarmee het vertrouwen in dat proces te vergroten is noodzakelijk dat dat proces zoveel mogelijk in de openbaarheid plaatsvindt en zo transparant mogelijk verloopt. Om dat te bereiken, is naar het oordeel van de regering van belang dat alle in het kader van de verkiezingsuitslag vastgestelde processen-verbaal als zodanig eenvoudig zijn te raadplegen, zodat de procedure van uitslagvaststelling door kiezers kan worden gevolgd en worden gecontroleerd. Daarbij is van belang dat kandidaten en stembureauleden hun eigen persoonsgegevens aanleveren en uit de Kieswet (na de inwerkingtreding van dit wetsvoorstel) en onderliggende regelgeving gedetailleerd kunnen afleiden wat er met de processen-verbaal gebeurt en op welke wijze hun persoonsgegevens worden verwerkt. De stembureauleden voor Eerste Kamerverkiezingen zijn overigens statenleden of kiescollegeleden die in die hoedanigheid reeds algemeen bekend zijn. Naar het oordeel van de regering weegt het algemeen belang bij de elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal, waaronder de openbaarmaking van persoonsgegevens van de kandidaten en die van de stembureauleden, in beginsel dus zwaarder dan het belang van betrokkenen bij het recht op bescherming van persoonsgegevens. Evenwel stelt de regering voor om bij de elektronische openbaarmaking van de stukken, de daarin voorkomende handtekeningen van de leden van de stembureaus en de burgemeester niet openbaar te maken. De openbaarmaking van de ondertekening van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeester is niet zonder meer noodzakelijk om het beoogde doel van transparantie in de procedure van uitslagvaststelling te bereiken en brengt de mogelijkheid van oneigenlijk gebruik van dit persoonsgegeven met zich. Deze omstandigheden in aanmerking nemend, weegt het recht op bescherming van persoonsgegevens op dit punt zwaarder dan het belang van openbaarmaking van de ondertekening. Gelet op het voorgaande en met het oog op de consistentie wordt in dit wetsvoorstel voorts wat betreft de terinzagelegging van de processen-verbaal en wat betreft andere processen-verbaal die reeds ingevolge de huidige Kieswet elektronisch openbaar worden gemaakt (het proces-verbaal van de zitting van het hoofdstembureau en het centraal stembureau tot vaststelling van de verkiezingsuitslag) geregeld dat de ondertekening van deze processen-verbaal niet openbaar wordt gemaakt.

Het niet openbaar maken van de ondertekening van voormelde stukken wordt geregeld door het model voor de processen-verbaal zo in te richten, dat de ondertekening op de laatste bladzijde plaatsvindt. Deze laatste bladzijde kan bij de openbaarmaking eenvoudig achterwege worden gelaten. Hetzelfde wordt voorgesteld wat betreft de openbaarmaking van de processen-verbaal door middel van de terinzagelegging.

Wat betreft de persoonsgegevens van kiezers die mondeling bezwaar hebben ingebracht, schrijft de Kieswet niet voor dat persoonsgegevens van de desbetreffende kiezers in het proces-verbaal worden opgenomen. Naar het oordeel van de regering is dat ook niet nodig. In de praktijk komt het soms voor dat stembureauleden de namen van bezwaarmakers in het proces-verbaal noteren (en soms ook andere persoonsgegevens, zoals adressen of telefoonnummers). Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zal de stembureauleden er bij de komende verkiezingen in de instructie op attent maken dat het noteren van persoonsgegevens achterwege moet blijven. Tevens zal worden bezien of het model van het proces-verbaal van de stembureaus, zoals vastgesteld in de Kies- en referendumregeling, op dit punt aanpassing behoeft. Met de elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus is in zoverre dan ook geen sprake van verwerking van persoonsgegevens van kiezers die bezwaar hebben gemaakt.

Wat betreft het recht op bescherming van persoonsgegevens in het kader van verkiezingen wordt ten slotte verwezen naar het wetsvoorstel Aanpassingswet Algemene verordening gegevensbescherming (Kamerstuknr. 34 939). Daarin wordt voorzien in een zelfstandige uitvoering van de Algemene verordening gegevensbescherming in de Kieswet. Met dat wetsvoorstel wordt het in de Kieswet geregelde regime van rechten en verplichtingen ten aanzien van verwerking van persoonsgegevens, dat thans hoofdzakelijk bestaat uit regels omtrent de terinzagelegging, openbaarmaking en vernietiging van bepaalde bescheiden, afgestemd op de verordening. Zo wordt op onderdelen gebruik gemaakt van de ruimte die de verordening biedt om, in geval van dwingende redenen, de rechten van betrokkenen die zijn neergelegd in de verordening te beperken en wordt op onderdelen een regeling getroffen voor de vernietiging van bepaalde bescheiden.¹² De voorstellen die in dat wetsvoorstel zijn

¹¹ Zie voetnoot 9.

¹² Kamerstukken II 2017/18, 34 939, nr. 3, blz. 2–5 en 25–26.

gedaan, zullen eveneens gelden in het kader van de elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters. Dat betekent dat de beperking van de rechten van de betrokkenen (het recht van inzage, het recht op rectificatie en beperking van de verwerking) eveneens zal gelden in het kader van de elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeester. Daarnaast zal de thans in de Kieswet geregelde verplichting tot vernietiging van de originele bescheiden gehandhaafd blijven.¹³ Wat betreft de elektronisch openbaargemaakte processen-verbaal acht de regering het met het oog op archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden gerechtvaardigd dat deze processen-verbaal met de verkiezingsuitslagen elektronisch raadpleegbaar blijven. Ook de thans ingevolge de Kieswet elektronisch openbaar gemaakte processen-verbaal van de zittingen van de hoofstembureaus en de centrale stembureaus in het kader van de uitslagvaststelling blijven in beginsel openbaar. Dit wetsvoorstel brengt daar geen verandering in.

3.2 Wet openbaarheid van bestuur

Zoals hiervoor is toegelicht, wordt in dit wetsvoorstel voorgesteld de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeesters elektronisch openbaar te maken. Tevens wordt, ingevolge de huidige Kieswet, een afschrift van deze stukken ter inzage gelegd op het gemeentehuis. De originele stukken en de ter inzage gelegde afschriften van de stukken worden drie maanden nadat over de toelating van de gekozenen is beslist, vernietigd. Gedurende die drie maanden kan de burgemeester deze stukken enkel overdragen aan de officier van justitie ten dienste van een onderzoek naar enig strafbaar feit. De op internet gepubliceerde processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester blijven evenwel openbaar. Deze regeling van openbaarmaking – gebaseerd op de onherroepelijkheid van de verkiezingsuitslag – is een uitputtende regeling en geldt ook na afloop van het verkiezingsproces. Gelet op artikel 2 van de Wet openbaarheid van bestuur is die wet derhalve niet van toepassing op de hiervoor vermelde stukken, ook niet na de toelating van de gekozen leden van het vertegenwoordigend orgaan.¹⁴ Volledigheidshalve wordt erop gewezen dat de regeling van de openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester thans reeds ingevolge de huidige Kieswet een uitputtende is (terinzagelegging van afschriften van de originele processen-verbaal en opgave van de burgemeester alsmede, de bewaring en vernietiging van de stukken na drie maanden). Het wetsvoorstel brengt daar derhalve geen verandering in. In dit wetsvoorstel wordt uitsluitend een meer toegankelijke vorm van openbaarmaking voorgesteld.

4. Gevolgen en uitvoering

4.1 Gevolgen voor burgers, bedrijven en professionals

Burgers kunnen als gevolg van dit wetsvoorstel via internet kennisnemen van de processen-verbaal van de stembureaus en de opgaven van de burgemeester, en hoeven daarvoor in beginsel niet meer naar het gemeentehuis of – voor de Eerste Kamerverkiezingen – naar het centraal stembureau. Het wetsvoorstel brengt echter geen regeldrukverlichting mee. De voorgestelde wijzigingen hebben geen gevolgen voor bedrijven en professionals.

4.2 (Financiële) gevolgen voor de overheid

Gemeenten moeten alle processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester met de stemtotalen van de gemeente elektronisch openbaar maken. Gemeenten moeten nu al afschriften van de genoemde documenten ter inzage leggen op het gemeentehuis (zie het huidige artikel N 12, eerste lid, van de Kieswet). Hetzelfde geldt voor de voorzitter van het centraal stembureau voor de Eerste Kamerverkiezingen. Op grond van dit wetsvoorstel moet een scan van de documenten tevens worden gepubliceerd op internet. De regering meent dat de financiële gevolgen van deze extra werkzaamheden zeer beperkt zullen zijn en dat om die reden een verhoging van de huidige vergoeding voor het organiseren van verkiezingen niet aan de orde is.

5. Inwerkingtreding

Zoals opgemerkt in hoofdstuk 1 van deze toelichting, hecht de regering aan een spoedige inwerkingtreding van dit wetsvoorstel, zodat bij de eerstvolgende verkiezingen in 2019 (de gecombineerde verkiezingen voor provinciale staten en waterschappen alsmede de gecombineerde verkiezingen voor de eilandsraad en de kiescolleges voor de Eerste Kamer van maart 2019) openbaarmaking van de genoemde documenten wettelijk is voorgeschreven.

¹³ Kamerstukken II 2017/18, 34 939 nr. 3, blz. 3–4.

¹⁴ Kamerstukken II 1986/87, 19 859, nr. 3, p. 18 e.v. en ABRvS 14 september 1999, ECLI:NL:RVS:1999:AE8211.

6. Advies en consultatie

Over dit wetsvoorstel heeft geen separate consultatie plaatsgevonden. Zoals opgemerkt in hoofdstuk 1 van deze toelichting, heb ik eind 2017 een wetsvoorstel in consultatie gebracht dat voorziet in een algehele aanpassing van de procedure voor vaststelling van een verkiezingsuitslag. Onderdeel van die aanpassingen is de openbaarmaking van de processen-verbaal van de stembureaus, die nu separaat in onderhavig wetsvoorstel wordt geregeld. Uit de reacties van Kiesraad, VNG en NVVB op dat wetsvoorstel¹⁵ blijkt dat zij voorstander zijn van een transparantere en beter controleerbare procedure voor de vaststelling van de uitslag van een verkiezing. Anders dan in 2012¹⁶ kunnen de Kiesraad en de VNG zich vinden in elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal. Wel geldt dat het in consultatie gebrachte wetsvoorstel, dat naar verwachting komend najaar kan worden ingediend bij de Tweede Kamer, tevens voorziet in de mogelijkheid tot herstel van fouten in de processen-verbaal. Zoals opgemerkt, biedt onderhavig wetsvoorstel daartoe geen mogelijkheden. Verwezen wordt naar hoofdstuk 2 van deze toelichting.

Artikelsgewijze toelichting

A, C en D

In onderdeel A wordt geregeld dat de processen-verbaal van de stembureaus en de opgave van de burgemeester elektronisch openbaar worden gemaakt. Verwezen wordt naar paragraaf 2 van deze toelichting. Deze elektronische openbaarmaking vindt plaats naast de thans geldende openbaarmaking door middel van de terinzagelegging van een afschrift van de processen-verbaal en de opgave van de burgemeester. Beide vormen van openbaarmaking worden geregeld in het nieuwe tweede lid van artikel N 12, zodat de tweede zin van het eerste lid (waarmee thans de terinzagelegging van de stukken wordt geregeld) komt te vervallen. Om die reden wordt ook de verwijzing naar de betreffende zin in artikel Y 22b aangepast (onderdeel D). Voor de processen-verbaal van de stembureaus voor de Eerste Kamerverkiezingen worden dezelfde wijzigingen voorgesteld (onderdeel C). Het nieuwe artikel T 11 geldt ook voor de processen-verbaal van de kiescolleges van de openbare lichamen (artikel Ya 30, derde lid, van de Kieswet, zoals dit komt te luiden na de inwerkingtreding van de wet van 14 februari 2018; Stb. 2018, 58).

Gelet op het recht op bescherming van persoonsgegevens wordt geregeld dat de ondertekening van de processen-verbaal en de opgaven van de burgemeester (de geplaatste handtekeningen) niet openbaar worden gemaakt. Dat geldt zowel voor de elektronische openbaarmaking als voor de openbaarmaking door middel van de terinzagelegging van het afschrift van de stukken op het gemeentehuis. Verwezen wordt naar paragraaf 3.1 van deze toelichting.

B

In dit onderdeel wordt wat betreft de thans in de Kieswet voorgeschreven elektronische openbaarmaking van de processen-verbaal van de hoofdstembureaus en de centrale stembureaus (door middel van de terinzagelegging en de elektronische publicatie) geregeld dat de ondertekening door de hoofdstembureaus en de centrale stembureaus niet openbaar worden gemaakt. Hetzelfde wordt geregeld voor de elektronische openbaarmaking van het proces-verbaal van het centraal stembureau voor de Eerste Kamerverkiezingen (artikel U 16, tweede lid). Verwezen wordt naar paragraaf 3.1 van deze toelichting.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

¹⁵ Zie voetnoot 9.

¹⁶ Zie hoofdstuk 2 van deze toelichting.